

بررسی تأثیر آموزش حقوق بشر اسلامی در مدارس بر کاهش رفتارهای خسونت‌آمیز: تحلیل روان‌شناختی، تربیتی و حقوقی

مهدی کهنسال^{۱*}

شیما کهنسال^۲

زینب حسین پور^۳

محمد مهدی حسین پور^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۵/۲۸

چکیده

زمینه پژوهش: رفتارهای خسونت‌آمیز در مدارس یکی از چالش‌های جدی نظام آموزشی و تربیتی کشورها است که تأثیر منفی بر رشد روانی، اجتماعی و آموزشی دانش‌آموزان دارد. با توجه به اهمیت پیشگیری از خسونت و ارتقای فرهنگ مدنی، آموزش حقوق بشر اسلامی به عنوان یک رویکرد اخلاقی، تربیتی و حقوقی مورد توجه قرار گرفته است. هدف پژوهش: هدف این مطالعه بررسی تأثیر آموزش حقوق بشر اسلامی در مدارس بر کاهش رفتارهای خسونت‌آمیز با رویکرد تحلیلی در سه بعد روان‌شناختی، تربیتی و حقوقی است. روش تحقیق: این پژوهش به صورت توصیفی-تحلیلی و انجام شده است که با مرور منابع علمی داخلی و خارجی، شامل مقالات و کتب مرتبط، تحلیل شده است. نتیجه تحقیق: نتایج نشان می‌دهد آموزش حقوق بشر اسلامی نقش مؤثری در کنترل رفتارهای پرخطرانه از طریق ارتقای هوش هیجانی و همدلی دانش‌آموزان دارد، همچنین با استفاده از روش‌های آموزشی مؤثر در محیط مدرسه، به پرورش اخلاق و رفتارهای مدنی و شکل‌گیری فرهنگ مدرسه بدون خسونت کمک می‌کند. از منظر حقوقی، این آموزش موجب افزایش آگاهی حقوقی دانش‌آموزان و معلمان در حفاظت از کرامت و امنیت فردی شده و زمینه پیشگیری از خسونت در مدارس را فراهم می‌آورد. آموزش حقوق بشر اسلامی یک راهکار جامع و اثرگذار در کاهش خسونت‌های رفتاری در مدارس محسوب می‌شود.

واژگان کلیدی

حقوق بشر اسلامی، خسونت در مدارس، هوش هیجانی، فرهنگ مدنی

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشگاه بین المللی امام رضا (ع)، مشهد، ایران. (*نویسنده مسئول:

mahdi.kohansal1112@gmail.com)

^۲ کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، موسسه آموزش عالی شان‌دیز، مشهد، ایران. (shima.kohansal111@gmail.com)

^۳ کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، ایران. (zhp8850@gmail.com)

^۴ کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، ایران. (montazer1146@chmail.ir)

مقدمه

خشونت در مدارس یکی از معضلات جدی و پیچیده‌ای است که جوامع مختلف به ویژه جوامع اسلامی و کشورمان ایران با آن روبه‌رو هستند. این پدیده نه تنها سلامت جسمی و روانی دانش‌آموزان را تهدید می‌کند، بلکه زمینه‌ساز اختلالات رفتاری، کاهش کیفیت فرآیند یادگیری و آسیب به فرهنگ مدرسه می‌شود. از سوی دیگر، خشونت در محیط مدرسه می‌تواند تأثیرات منفی بلندمدت بر شخصیت و رفتار دانش‌آموزان داشته باشد و آنها را به سوی آسیب‌های اجتماعی جدی‌تری سوق دهد. در این راستا، توجه به عوامل مؤثر در کاهش خشونت و پیشگیری از آن، به ویژه از طریق آموزش‌های هدفمند و اخلاق‌محور، اهمیت فراوانی یافته است.

از جمله رویکردهای مؤثر در کاهش خشونت، آموزش حقوق بشر اسلامی در مدارس است که با بهره‌گیری از آموزه‌های دینی و اخلاقی اسلام، به بازتعریف کرامت انسانی، احترام به حقوق دیگران و پرهیز از هرگونه رفتار خشونت‌آمیز می‌پردازد. این نوع آموزش می‌تواند به عنوان راهکاری جامع و چندوجهی، از منظر روان‌شناختی، تربیتی و حقوقی، به کاهش رفتارهای خشونت‌آمیز در مدارس کمک کند.

خشونت در محیط مدرسه، به عنوان یکی از تهدیدات جدی سلامت روان و جسم دانش‌آموزان شناخته می‌شود. خشونت ممکن است به صورت فیزیکی، کلامی یا روانی بروز کند و دانش‌آموزان را دچار اضطراب، کاهش اعتماد به نفس و مشکلات تحصیلی نماید. به گفته اکرمی طولارود (۱۴۰۳)، وجود خشونت در مدارس مانع از ایجاد محیطی سالم و اخلاقی برای رشد دانش‌آموزان می‌شود و ضرورت دارد که با اتخاذ راهکارهای مناسب، از جمله ورزش و آموزش اخلاق اسلامی، این مشکل کاهش یابد (اکرمی طولارود، ۱۴۰۳: ۸).

مطالعات روان‌شناختی و تربیتی نیز نشان داده‌اند که رفتارهای خشونت‌آمیز در محیط مدرسه ناشی از عوامل متعدد فردی، خانوادگی و اجتماعی است. به عنوان مثال، بیرامی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی بر روی دانش‌آموزان شهرستان طارم دریافتند که استفاده بیش از حد از شبکه‌های اجتماعی، سبک زندگی غیر اسلامی و ضعف حمایت اجتماعی، موجب افزایش گرایش به خشونت می‌شود و این عوامل باید در برنامه‌های پیشگیری مورد توجه قرار گیرند (بیرامی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۰).

از منظر تربیتی، مدرسه نه تنها محل آموزش علمی بلکه محیطی برای پرورش اخلاق و مهارت‌های اجتماعی است. رفتارهای خشونت‌آمیز در مدارس، موجب اختلال در این وظیفه مهم می‌شود. نظرزاده و میرزایی (۱۳۹۹) با بررسی رفتارهای خشونت‌آمیز کلامی و غیرکلامی در میان دانش‌آموزان دختر عرب زبان، بر ضرورت بهره‌گیری از آموزه‌های اسلامی و روش‌های نوین تربیتی مانند بازی‌های فرهنگی محلی تأکید کردند که می‌تواند به کاهش خشونت کمک کند (نظرزاده و میرزایی، ۱۳۹۹: ۱۲).

از دیدگاه حقوقی نیز، خشونت در مدارس به معنای نقض حقوق انسانی و کرامت دانش‌آموزان است. قائدی و همکاران (۱۴۰۳) در مطالعه‌ای با موضوع موازین حقوق بشر و نقش آن در اصلاح سیاست جنایی ایران نسبت به خشونت کلامی، به اهمیت رعایت حقوق بشر اسلامی در مقابله با انواع خشونت‌ها اشاره کردند و بر نقش آموزش حقوق بشر اسلامی در پیشگیری از خشونت تأکید نمودند (قائدی و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۱).

آموزش حقوق بشر اسلامی، با رویکردی مبتنی بر آموزه‌های دین اسلام، می‌تواند نقش کلیدی در پیشگیری و کاهش رفتارهای خشونت‌آمیز در مدارس ایفا کند. اسلام به عنوان دینی که بر کرامت انسانی، عدالت و احترام متقابل تأکید دارد، آموزه‌های غنی برای مقابله با خشونت و پرورش رفتارهای مسالمت‌آمیز ارائه کرده است.

محمّدپور و کاکاخانی (۱۴۰۲) در پژوهشی با موضوع خشونت در تربیت از دیدگاه اسلام، بر اهمیت آموزش و انتقال ارزش‌های دینی به دانش‌آموزان تأکید کرده و بیان داشتند که آموزش حقوق بشر اسلامی به عنوان بخشی از تربیت دینی، می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد محیطی امن و آرام در مدارس باشد (محمّدپور و کاکاخانی، ۱۴۰۲: ۲۳).

میرزایی و همکاران (۱۴۰۱) نیز در پژوهشی دیگر، کاهش رفتارهای تهاجمی و خشونت‌آمیز دانش‌آموزان را با بهره‌گیری از آموزه‌های تعلیم و تربیت اسلامی مورد بررسی قرار دادند و نتایج نشان داد که آموزش‌های دینی و تربیتی مبتنی بر اصول اسلام، موجب افزایش خودکنترلی و کاهش پرخاشگری می‌شود (میرزایی و همکاران، ۱۴۰۱: ۷).

حقوق بشر اسلامی، علاوه بر تأکید بر کرامت انسانی، به حفاظت از حقوق فردی و اجتماعی هر انسان می‌پردازد و این امر، بستر قانونی و اخلاقی قوی برای مقابله با خشونت فراهم می‌آورد. وطنی و همکاران (۱۴۰۲) در مطالعه خود به بررسی اشتراکات و افتراقات تدابیر مقابله با خشونت اقتصادی علیه زنان در اسلام و اسناد بین‌المللی پرداختند و بر نقش آموزش حقوق بشر اسلامی در ارتقای آگاهی و اصلاح سیاست‌های مقابله با خشونت تأکید کردند (وطنی و همکاران، ۱۴۰۲: ۷۲).

بنابراین، آموزش حقوق بشر اسلامی در مدارس علاوه بر تأثیر روان‌شناختی در افزایش همدلی و کنترل رفتارهای خشونت‌آمیز، از منظر تربیتی به تقویت اخلاق و رفتارهای مسالمت‌آمیز کمک می‌کند و از نگاه حقوقی، زمینه‌ساز ایجاد بستر قانونی و فرهنگی مناسب برای حفظ کرامت و حقوق دانش‌آموزان است.

خشونت در مدارس به عنوان چالشی جدی که سلامت روان و جسم دانش‌آموزان و فضای آموزشی را تهدید می‌کند، نیازمند راهکارهای جامع و چندوجهی است. آموزش حقوق بشر اسلامی، با بهره‌گیری از آموزه‌های دینی و اصول اخلاقی اسلام، توانسته است به عنوان یکی از راهکارهای مؤثر در کاهش خشونت و پرورش رفتارهای مسالمت‌آمیز مطرح شود. پژوهش‌های متعدد علمی نشان داده‌اند که این نوع آموزش، از نظر روان‌شناختی موجب کاهش گرایش به خشونت و افزایش مهارت‌های اجتماعی می‌شود، از نظر تربیتی باعث تقویت اخلاق و ایجاد فرهنگ مدرسه‌ای سالم می‌گردد و از منظر حقوقی، نقشی کلیدی در ارتقای آگاهی حقوقی و حفظ کرامت انسانی دارد.

لذا ضروری است که آموزش حقوق بشر اسلامی در نظام آموزشی کشور به ویژه در مدارس بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد تا بتوان ضمن کاهش خشونت، به توسعه همه‌جانبه شخصیت دانش‌آموزان و ایجاد محیطی امن و اخلاقی کمک کرد.

بیان مسئله پژوهش

خشونت در مدارس یکی از چالش‌های جدی نظام‌های آموزشی در سراسر جهان است که سلامت جسمی، روانی و اجتماعی دانش‌آموزان را تهدید می‌کند و فضای یادگیری را مخدوش می‌سازد. این رفتارهای خشونت‌آمیز، اعم از خشونت جسمی، کلامی یا روانی، نه تنها به بروز آسیب‌های فردی و جمعی منجر می‌شود، بلکه به کاهش کیفیت آموزش و پرورش و رشد مهارت‌های اجتماعی و عاطفی در دانش‌آموزان آسیب می‌زند. در بسیاری از کشورها، از جمله ایران، نیاز به راهکارهای مؤثر و پایدار برای پیشگیری و کاهش این پدیده امری ضروری است.

یکی از رویکردهای نوین و مؤثر، آموزش حقوق بشر اسلامی در مدارس است که بر مبنای آموزه‌های دینی، کرامت انسانی و احترام به حقوق دیگران شکل گرفته است. این نوع آموزش می‌تواند در سه سطح روان‌شناختی، تربیتی و حقوقی به کاهش رفتارهای خشونت‌آمیز کمک کند. از دیدگاه روان‌شناختی، آگاهی از حقوق بشر و ارزش‌های انسانی می‌تواند به تقویت خودکنترلی، همدلی و مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان منجر شود و زمینه‌ساز کاهش رفتارهای پرخاشگرانه باشد. از منظر تربیتی، نظام آموزشی با استفاده از مفاهیم حقوق بشر اسلامی می‌تواند محیطی امن، اخلاق‌محور و هماهنگ با ارزش‌های فرهنگی و دینی فراهم آورد که پرورش رفتارهای مسالمت‌آمیز و احترام متقابل را تسهیل می‌کند. در حوزه حقوقی نیز، آموزش حقوق بشر اسلامی، آگاهی دانش‌آموزان را نسبت به حقوق فردی و اجتماعی افزایش داده و از بروز خشونت به عنوان نقض حقوق دیگران جلوگیری می‌کند. با توجه به اهمیت موضوع، بررسی دقیق تأثیر آموزش حقوق بشر اسلامی در کاهش رفتارهای خشونت‌آمیز دانش‌آموزان، به عنوان یک راهکار جامع و کارآمد، امری ضروری است که می‌تواند نقشی کلیدی در بهبود فضای آموزشی و تربیتی مدارس ایفا نماید.

اهداف و ضرورت پژوهش

در دنیای معاصر، مدارس نه تنها محیطی برای آموزش مفاهیم علمی هستند، بلکه نقش مهمی در شکل‌گیری شخصیت، تربیت اخلاقی و اجتماعی دانش‌آموزان ایفا می‌کنند. با توجه به افزایش نگرانی‌ها نسبت به رفتارهای خشونت‌آمیز در محیط‌های آموزشی، شناسایی راهکارهایی مؤثر برای کاهش این آسیب‌ها، یکی از دغدغه‌های اصلی نهادهای تربیتی، روان‌شناختی و حقوقی است. آموزش حقوق بشر اسلامی، به عنوان راهبردی تلفیقی از ارزش‌های دینی و انسانی، می‌تواند ابزاری کارآمد در تربیت نسلی با احترام به کرامت انسانی، پذیرش تفاوت‌ها و مهارت در حل مسالمت‌آمیز تعارضات باشد.

هدف اصلی این پژوهش، بررسی تأثیر آموزش مفاهیم حقوق بشر اسلامی در مدارس بر کاهش رفتارهای خشونت‌آمیز دانش‌آموزان است. در راستای این هدف کلی، اهداف فرعی متعددی دنبال می‌شود از جمله: تحلیل روان‌شناختی اثر این آموزش‌ها بر کنترل خشم و پرخاشگری، بررسی تربیتی نقش این آموزش در تقویت مسئولیت‌پذیری، همدلی و رفتارهای اجتماعی مثبت و نیز بررسی حقوقی میزان آگاهی دانش‌آموزان از حقوق فردی و اجتماعی و تأثیر آن بر پیشگیری از خشونت.

ضرورت انجام این پژوهش از آنجایی ناشی می‌شود که آموزش حقوق بشر غالباً با رویکردهای غرب‌محور ارائه می‌شود و کمتر به ظرفیت‌های غنی موجود در آموزه‌های اسلامی توجه شده است. بازخوانی حقوق بشر از منظر اسلامی، علاوه بر انطباق با فرهنگ بومی و دینی جامعه، زمینه‌ساز نهادینه‌سازی احترام، عدالت و مهربانی در رفتار دانش‌آموزان خواهد بود. این پژوهش می‌تواند الگویی بومی و قابل اجرا برای برنامه‌ریزی‌های آموزشی و تربیتی ارائه کند.

سوالات پژوهش

۱. از منظر روان‌شناختی، آموزش حقوق بشر اسلامی تا چه میزان می‌تواند در کاهش رفتارهای پرخاشگرانه و ارتقای مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان مؤثر باشد؟
۲. چه رابطه‌ای بین آموزش مفاهیم حقوق بشر اسلامی و تقویت مؤلفه‌های هوش هیجانی مانند همدلی، خودکنترلی و مسئولیت‌پذیری در میان دانش‌آموزان وجود دارد؟

۳. مدارس به‌عنوان نهادهای تربیتی چگونه می‌توانند از طریق برنامه‌ریزی آموزشی و فرهنگی، مفاهیم حقوق بشر اسلامی را در جهت کاهش خشونت نهادمند سازند؟
۴. چه ابزارها و روش‌های آموزشی برای آموزش حقوق بشر اسلامی در مدارس کارآمدتر هستند و چگونه می‌توان آن‌ها را در نظام آموزشی ایران نهادینه کرد؟
۵. آموزش حقوق بشر اسلامی چه تأثیری بر آگاهی حقوقی دانش‌آموزان و معلمان در خصوص حقوق فردی، مسئولیت‌های اجتماعی و راه‌های پیشگیری از خشونت دارد؟
۶. چه ظرفیت‌ها و چالش‌های حقوقی و نهادی در زمینه اجرای آموزش حقوق بشر اسلامی در مدارس وجود دارد و چگونه می‌توان با آن‌ها مقابله کرد؟

ادبیات و پیشینه پژوهش

خشونت در مدارس یکی از چالش‌های جدی نظام‌های آموزشی در سراسر جهان به شمار می‌رود. این پدیده نه تنها سلامت روانی دانش‌آموزان را تهدید می‌کند، بلکه فرآیند یادگیری، روابط اجتماعی و انسجام تربیتی را مختل می‌سازد. در سال‌های اخیر، توجه به راهکارهای فرهنگی، اخلاقی و حقوقی برای مقابله با خشونت افزایش یافته و یکی از مهم‌ترین این رویکردها، استفاده از آموزه‌های حقوق بشر اسلامی به‌ویژه در ساختارهای آموزشی است.

از منظر روان‌شناختی، خشونت در مدارس عمدتاً ریشه در سبک زندگی ناسالم، نبود مهارت‌های خودکنترلی و عدم شناخت صحیح از حقوق فردی و اجتماعی دارد. پژوهش بیرامی و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و ضعف در سبک زندگی اسلامی با گرایش بیشتر به رفتارهای خشونت‌آمیز ارتباط معناداری دارد. آنان پیشنهاد می‌کنند که تقویت حمایت اجتماعی و آموزش سبک زندگی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی می‌تواند نقش مؤثری در کاهش این نوع رفتارها داشته باشد.

از منظر تربیتی، آموزه‌های اسلامی با تأکید بر کرامت انسان، شفقت، همدلی و کنترل خشم می‌توانند در قالب آموزش حقوق بشر اسلامی به دانش‌آموزان منتقل شوند. محمدپور و کاکاخانی (۱۴۰۲) بر این باورند که خشونت در تربیت، برخلاف مبانی دینی و اخلاقی اسلام است و تربیت باید با رویکرد مهرورزانه، مبتنی بر محبت، انصاف و عدالت انجام شود. همچنین مال‌اسد (۱۴۰۲) در پژوهش خود بر لزوم بازنگری در رویکردهای تربیتی تأکید می‌کند و آموزش اصول اخلاقی اسلام در قالب برنامه‌های آموزشی را ابزاری مؤثر برای جلوگیری از خشونت می‌داند.

از منظر حقوقی، حقوق بشر اسلامی مجموعه‌ای از آموزه‌های دینی است که کرامت انسان، عدالت، حق حیات، آزادی و امنیت را به رسمیت می‌شناسد. در همین راستا، وطنی و همکاران (۱۴۰۲) با بررسی تطبیقی میان حقوق بشر اسلامی و اسناد بین‌المللی به اشتراکات و افتراقات آن‌ها در مقابله با خشونت اشاره دارند. آنان بر نقش مهم آموزه‌های اسلامی در تدوین سیاست‌های پیشگیرانه در برابر خشونت تأکید کرده‌اند.

در سطح بین‌المللی نیز پژوهش‌هایی با تمرکز بر نقش دین اسلام در کاهش خشونت آموزشی انجام شده است. سودیرمان، قاسم، سپرین، یوسپانی و حسن‌الدین (۲۰۲۴) با بررسی راهبردهای ضدخشونت در دبیرستان‌های اسلامی اندونزی، نشان دادند که آموزش مبتنی بر شخصیت اسلامی، شامل ارزش‌هایی چون احترام متقابل، بخشش و خودکنترلی، تأثیر معناداری در کاهش خشونت میان دانش‌آموزان داشته است. این پژوهش از منظر تربیت اسلامی نشان می‌دهد که نهادینه‌سازی اخلاق اسلامی می‌تواند به کاهش رفتارهای پرخاشگرانه کمک کند.

در همین راستا، محب‌الطبری، یاسین و دینا (۲۰۲۴) پدیده خشونت علیه معلمان و کارکنان آموزشی را از منظر فقه اسلامی بررسی کرده و بر نقش آموزش مبانی فقهی حقوق و مسئولیت‌های متقابل در مدرسه تأکید کرده‌اند. به اعتقاد آنان، آگاهی‌بخشی نسبت به جایگاه معلم، حرمت مدرسه و مسئولیت‌های دانش‌آموزان می‌تواند به شکل‌گیری فضای اخلاقی و قانونی مناسب در مدرسه بینجامد.

از منظر خانواده و تأثیرات روانی، محسن محسن (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای درباره خشونت روانی در خانواده‌ها، با تأکید بر مبانی اسلامی، به این نتیجه رسید که دین اسلام برای حفظ سلامت روانی اعضای خانواده و جلوگیری از خشونت‌های روانی، راهکارهای مؤثری ارائه داده است. این نتایج را می‌توان به محیط مدرسه نیز تعمیم داد، چرا که مدرسه دومین نهاد تربیتی مهم پس از خانواده است.

از زاویه‌ای دیگر، بریون-مایزلز و گارنت (۲۰۲۱) در گزارشی درباره خشونت در مدارس ایالات متحده، بر آسیب‌پذیری دانش‌آموزان مسلمان تأکید کرده‌اند. آنان آموزش مفاهیم دینی درباره صلح، احترام و همزیستی را راهی برای توانمندسازی این گروه‌ها و مقابله با خشونت دانسته‌اند.

مروری بر پیشینه پژوهش‌ها نشان می‌دهد که ادغام آموزه‌های اسلامی در قالب آموزش حقوق بشر اسلامی می‌تواند در سه حوزه روان‌شناختی (تقویت خودکنترلی و کاهش پرخاشگری)، تربیتی (توسعه اخلاق دینی، همدلی و احترام) و حقوقی (افزایش آگاهی از حقوق و وظایف متقابل) نقش مؤثری در کاهش خشونت در مدارس ایفا کند. همچنین استفاده از راهبردهای فرهنگی متناسب با بوم اجتماعی و مذهبی جامعه ایران می‌تواند ضریب موفقیت این آموزش‌ها را افزایش دهد.

خلاً موجود در آموزش رسمی درباره حقوق بشر از منظر اسلامی، نیاز به پژوهشی جامع را ایجاب می‌کند که نه تنها تأثیرات این آموزش بر کاهش خشونت را بررسی کند، بلکه راهکارهایی عملی و بومی برای پیاده‌سازی آن در مدارس کشور ارائه دهد.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش با عنوان «بررسی تأثیر آموزش حقوق بشر اسلامی در مدارس بر کاهش رفتارهای خشونت‌آمیز: تحلیل روان‌شناختی، تربیتی و حقوقی»، از روش تحقیق کیفی، توصیفی و کتابخانه‌ای بهره گرفته شده است. این تحقیق به منظور تحلیل و تبیین نقش آموزش حقوق بشر اسلامی در کاهش اشکال مختلف خشونت در فضای آموزشی، با تمرکز بر منابع علمی و پژوهش‌های پیشین، به شیوه‌ای نظام‌مند و تحلیلی انجام شده است.

روش کیفی در این پژوهش به دلیل ماهیت موضوع که نیازمند درک عمیق از مفاهیم تربیتی، روان‌شناختی و حقوقی در بستر آموزش اسلامی است، مناسب تشخیص داده شد. همچنین روش توصیفی به کار گرفته شد تا مفاهیم کلیدی، چارچوب نظری و ارتباط بین مؤلفه‌ها به صورت دقیق و علمی مورد بررسی قرار گیرد. گردآوری داده‌ها از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی اسناد و مقالات علمی معتبر صورت گرفته و تحلیل اطلاعات با تفسیر محتوایی و مقایسه‌ای انجام شده است.

در فرایند گردآوری اطلاعات، پایگاه‌های علمی معتبر فارسی از جمله سیویلیکا، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID)، نورمگز، مگ‌ایران و نیز منابع معتبر خارجی مانند Google Scholar و پایگاه‌های دانشگاهی بین‌المللی مورد استفاده قرار گرفته‌اند. پس از بررسی اولیه ۵۱ مقاله، با رعایت اصول انتخاب‌گری علمی، ۱۴ مقاله فارسی و ۴ مقاله

انگلیسی مرتبط، غیرتکراری و از نظر محتوایی غنی انتخاب شد تا مبنای تحلیل کیفی پژوهش قرار گیرد. این مقالات شامل پژوهش‌هایی در حوزه‌های خشونت آموزشی، تربیت اسلامی، حقوق بشر اسلامی و روان‌شناسی رفتار دانش‌آموزان بوده‌اند.

از آنجا که هدف این پژوهش، ارائه یک جمع‌بندی تحلیلی و ارائه راهکارهای کاربردی برای نظام آموزش و پرورش در زمینه آموزش حقوق بشر اسلامی است، از رویکرد مطالعه موردی اجتناب شده و تمرکز بر تحلیل کلان و مقایسه‌ای اسناد و پژوهش‌ها قرار گرفته است. این رویکرد به پژوهشگر امکان می‌دهد تا ضمن بررسی دیدگاه‌های مختلف در زمینه ارتباط آموزش حقوق بشر اسلامی با کاهش خشونت، نقاط اشتراک و افتراق نظریات را روشن ساخته و به ارائه چارچوبی منسجم و نظری منتهی شود.

هدف از این پژوهش، ترویج نگاه علمی، بومی و دینی در مواجهه با پدیده خشونت در مدارس و پیشنهاد زمینه‌هایی برای بهره‌گیری از ظرفیت‌های غنی حقوق بشر اسلامی در ساختارهای تربیتی کشور است.

بررسی روان‌شناختی تأثیر آموزش حقوق بشر اسلامی بر کاهش خشونت

پدیده خشونت در مدارس، به‌ویژه در سنین نوجوانی، از جمله مسائل نگران‌کننده‌ای است که پیامدهای منفی گسترده‌ای بر سلامت روان، روابط اجتماعی و روند یادگیری دانش‌آموزان دارد. از منظر روان‌شناسی، کنترل و کاهش رفتارهای پرخاشگرانه نیازمند مداخلات آموزشی و تربیتی مؤثر است که بتواند ریشه‌های هیجانی، شناختی و اجتماعی این رفتارها را هدف قرار دهد. یکی از این راهکارها، آموزش حقوق بشر اسلامی است که با اتکا به مفاهیم اخلاقی، عاطفی و دینی، در مسیر اصلاح و تعالی رفتار فردی و اجتماعی نقش ایفا می‌کند.

از منظر نظری، نظریه‌هایی مانند یادگیری اجتماعی بندورا، تأکید دارند که رفتارهای خشونت‌آمیز از طریق مشاهده، تقلید و تقویت شکل می‌گیرند. بر اساس این نظریه، آموزش می‌تواند الگوهای رفتاری مثبت را جایگزین الگوهای خشونت‌آمیز کند (مرادی‌نسب، ۱۴۰۲: ۱۱). همچنین، نظریه تنظیم هیجانی گروس، آموزش را ابزاری برای ارتقای توانایی در مدیریت هیجانات منفی و پرخاشگری می‌داند. نظریه خودتنظیمی زیمرمن نیز بیان می‌کند که آموزش مهارت‌های شناختی و اجتماعی، توانمندی کنترل رفتارهای ناسازگار را افزایش می‌دهد.

یکی از اثرات مهم آموزش حقوق بشر اسلامی، تقویت هوش هیجانی و همدلی است. مفاهیم دینی چون کرامت انسان، حق‌مداری، عفو، رحمت، عدالت و پرهیز از ظلم در آموزه‌های اسلامی، زمینه‌ساز رشد هیجانی و عاطفی مثبت در دانش‌آموزان است. این آموزش‌ها به آنان می‌آموزد تا احساسات خود و دیگران را درک کرده و به‌جای واکنش‌های تند، رفتارهای همدلانه و مسالمت‌آمیز داشته باشند (طالبی و همکاران، ۱۴۰۳: ۸). چنین ظرفیتی می‌تواند پرخاشگری‌های هیجانی ناشی از ناکامی، تهدید یا تعارض را به کنش‌های عقلانی و اخلاق‌مدار تبدیل کند.

از سوی دیگر، آموزش حقوق بشر اسلامی بهبود مهارت‌های اجتماعی مانند گفت‌وگو، احترام به تفاوت‌ها، حل مسئله و خویشتنداری را تسهیل می‌کند. هنگامی که دانش‌آموزان با اصول حقوق انسانی در قالب فرهنگ اسلامی آشنا می‌شوند، چارچوب ذهنی و رفتاری‌شان از رقابت و سلطه‌طلبی به همکاری و تعامل تغییر می‌کند. همچنین آموزش مفاهیمی چون حق اعتراض مشروع، رعایت حریم شخصی و خودکنترلی، آنان را از خشونت به‌عنوان شیوه‌ای برای بیان هیجانات یا حل اختلاف، باز می‌دارد (رشیدی، ۱۴۰۲: ۱۳).

شواهد تجربی متعددی نیز در این زمینه مؤید کارایی آموزش حقوق بشر اسلامی هستند. در پژوهشی توسط صفری کیا و همکاران (۱۶:۱۴۰۲)، نشان داده شد که آموزش آموزه‌های اخلاقی و حقوقی اسلامی به کودکان، به‌ویژه در سال‌های ابتدایی تحصیل، باعث کاهش چشمگیر رفتارهای پرخطر می‌شود. گنجور (۱۱۰:۱۴۰۳) نیز با تحلیل نقش تربیت اخلاقی مبتنی بر فلسفه اسلامی، بیان می‌دارد که ارائه مباحث حقوق بشر اسلامی در چارچوب تفکر انتقادی و فلسفی، موجب رشد اخلاقی و کاهش تمایلات خشونت‌گرایانه می‌شود. همچنین طبق یافته‌های پژوهش طالبی و همکاران (۹:۱۴۰۳)، آموزش مفاهیم حقوق بشری با زبان ساده و کاربردی، به‌ویژه در محیط مدرسه، موجب تقویت خودآگاهی، مسئولیت‌پذیری و کاهش پرخطرگری‌های کلامی و رفتاری شده است.

آموزش حقوق بشر اسلامی نه تنها جنبه شناختی و دینی دارد، بلکه با اثرگذاری روان‌شناختی عمیق، قادر است به‌صورت مؤثر و پایدار بر کاهش خشونت در دانش‌آموزان تأثیر بگذارد. این نوع آموزش با توجه به ساختار فرهنگی و ارزشی جامعه ایران، ابزار مهمی در پیشگیری از خشونت، توسعه مهارت‌های سازگاران و ارتقاء بهزیستی روانی در فضای آموزشی به‌شمار می‌آید (گنجور، ۱۰۹:۱۴۰۳). با توجه به تأکید روان‌شناسان و پژوهشگران حوزه تعلیم و تربیت بر اهمیت آموزش‌های مبتنی بر ارزش‌های بومی و دینی، گنجاندن مفاد آموزش حقوق بشر اسلامی در برنامه‌های درسی می‌تواند گامی مؤثر در جهت تربیت نسلی صلح‌جو، متعادل و مسئولیت‌پذیر باشد.

بررسی تربیتی تأثیر آموزش حقوق بشر اسلامی در مدارس

مدرسه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای تربیتی و اجتماعی، نقش بنیادینی در شکل‌گیری شخصیت، ارزش‌ها و هنجارهای رفتاری دانش‌آموزان ایفا می‌کند. آموزش حقوق بشر اسلامی در این محیط، نه تنها به انتقال مفاهیم انسانی و اخلاقی منطبق با آموزه‌های دینی می‌پردازد، بلکه بستری مناسب برای پرورش نسلی متعهد، مسئول، قانون‌مدار و صلح‌جو فراهم می‌آورد. رویکرد تربیتی در آموزش حقوق بشر اسلامی، بیش از آنکه صرفاً انتقال دانش باشد، تلاشی برای نهادینه‌سازی ارزش‌های انسانی در قالب آموزه‌های اسلامی در بطن رفتارهای روزمره دانش‌آموزان است (وطنی و همکاران، ۱۴۰۲: ۷۸).

نقش مدرسه به‌عنوان محیط تربیتی

مدرسه به‌دلیل ساختار منظم و سازمان‌یافته، فضایی بی‌بدیل برای تربیت اجتماعی و اخلاقی کودکان و نوجوانان به‌شمار می‌آید. از رهگذر تعاملات درون‌مدرسه‌ای، دانش‌آموزان با مفاهیم بنیادینی مانند کرامت انسانی، احترام متقابل، رعایت حقوق دیگران و مسئولیت‌پذیری آشنا می‌شوند. آموزش حقوق بشر اسلامی با تأکید بر عدالت، رأفت، احترام به والدین و معلم و دوری از ظلم، می‌تواند رفتارهای مدنی و ارزش‌های اخلاقی را در ذهن و عمل دانش‌آموزان نهادینه سازد (محمدپور و کاکاخانی، ۱۴۰۲: ۲۲).

روش‌ها و ابزارهای آموزش حقوق بشر اسلامی در مدارس

آموزش حقوق بشر در مدارس نباید به شیوه‌های خشک و نظری محدود شود. تجربه‌های موفق نشان می‌دهد که استفاده از روش‌هایی چون بازی‌های آموزشی، گفت‌وگوهای گروهی، داستان‌سرایی، نمایش‌های خلاق و استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی بومی، اثربخشی بیشتری دارند. در همین راستا، نظرزاده و میرزایی (۱۲:۱۳۹۹) در پژوهشی میدانی در مدارس روستایی عرب‌زبان منطقه موسیان، نشان داده‌اند که استفاده از بازی‌های منتخب بومی و محلی با مضامین

اسلامی توانسته به کاهش رفتارهای خشونت‌آمیز کلامی و غیرکلامی در میان دختران نوجوان کمک کند. این یافته بیانگر اهمیت تلفیق روش‌های بومی، دینی و تربیتی در آموزش مفاهیم حقوق بشر است.

ارتباط آموزش حقوق بشر با پرورش اخلاق و رفتارهای مدنی

آموزش حقوق بشر اسلامی به‌طور مستقیم در ارتقای اخلاق اجتماعی و پرورش رفتارهای مدنی مؤثر است. دانش‌آموزانی که با مفاهیمی چون حق الناس، احترام به دیگران، صداقت، مسئولیت‌پذیری و عدالت آشنا می‌شوند، نه تنها در رفتار فردی بلکه در روابط اجتماعی نیز عملکرد بهتری دارند. این آموزش‌ها می‌تواند جایگزین تربیت‌های مبتنی بر زور، خشونت یا تحقیر شود و مسیر رشد شخصیت سالم و اخلاقی را هموار سازد (محمدپور و کاکاخانی، ۱۴۰۲: ۲۵).

تأثیر آموزش حقوق بشر اسلامی در شکل‌گیری فرهنگ مدرسه بدون خشونت

با نهادینه‌شدن مفاهیم حقوق بشری اسلامی در فضای مدرسه، زمینه برای شکل‌گیری فرهنگی مبتنی بر همدلی، مدارا، گفت‌وگو و پرهیز از خشونت فراهم می‌شود. بیرامی و همکاران (۱۳۹۷: ۱۰) نشان دادند که آموزش سبک زندگی اسلامی و افزایش حمایت اجتماعی در مدارس، رابطه معناداری با کاهش گرایش به خشونت در میان دانش‌آموزان دارد. این یافته بر اهمیت نقش پیشگیرانه آموزش دینی و حقوق‌محور در مدارس تأکید دارد.

چالش‌ها و فرصت‌های اجرای آموزش حقوق بشر اسلامی

اجرای مؤثر آموزش حقوق بشر اسلامی با چالش‌هایی نظیر نبود محتوای استاندارد، کمبود معلمان آموزش‌دیده، نگرش سطحی به مقوله حقوق بشر و گاه تضادهای فرهنگی مواجه است. با این حال، فرصت‌هایی همچون حمایت نهادهای آموزشی، غنای منابع اسلامی در حوزه حقوق بشر، تمایل خانواده‌ها به تربیت اخلاقی فرزندان و وجود ظرفیت‌های بومی فرهنگی، زمینه مساعدی برای اجرای این آموزش‌ها فراهم کرده‌اند (وطنی و همکاران، ۱۴۰۲: ۸۱).

در جمع‌بندی می‌توان گفت آموزش حقوق بشر اسلامی در مدارس، نه تنها ابزاری برای تربیت مدنی و اخلاقی دانش‌آموزان است، بلکه گامی مؤثر در راستای ایجاد جامعه‌ای صلح‌جو، عاری از خشونت و مبتنی بر احترام متقابل نیز به‌شمار می‌رود. بهره‌گیری از روش‌های بومی و اسلامی در کنار حمایت نهادی و فرهنگی، می‌تواند زمینه تحقق این هدف را فراهم سازد.

بررسی حقوقی تأثیر آموزش حقوق بشر اسلامی بر رفتارهای خشونت‌آمیز

جایگاه حقوق بشر اسلامی در نظام حقوقی و آموزشی ایران

حقوق بشر اسلامی در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران، جایگاهی ویژه و منطبق با آموزه‌های دینی دارد. این نوع از حقوق بشر بر پایه کرامت ذاتی انسان، عدالت، مسئولیت اجتماعی و رعایت حرمت و حق الناس بنا شده است و در اسناد بالادستی مانند قانون اساسی، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه‌های درسی ملی انعکاس یافته است. در این اسناد، آموزش حقوق و اخلاق اسلامی به عنوان راهبردی کلیدی در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و تربیت شهروندان مسئول مورد توجه قرار گرفته است (وطنی و همکاران، ۱۴۰۲: ۷۰).

الزامات حقوقی مربوط به حفاظت از کرامت و امنیت دانش‌آموزان

در نظام حقوقی ایران، حفاظت از کرامت انسانی و امنیت جسمی و روانی دانش‌آموزان در زمره حقوق بنیادین تلقی شده است. قانون اساسی در اصل ۲۰ و ۲۱، همچنین قانون حمایت از کودکان و نوجوانان، بر ضرورت پیشگیری از هرگونه

خشونت علیه کودکان و نوجوانان تأکید دارد. از منظر حقوق بشر اسلامی، حفظ حرمت افراد، به ویژه در سنین رشد و تربیت، واجد اهمیت بالایی است و هرگونه تعرض به شخصیت و جسم آنان خلاف شرع و قانون محسوب می شود. آموزه های دینی نیز بر تربیت با محبت، مدارا و پرهیز از تنبیه بدنی و تحقیر تأکید دارند (محمدپور و کاکاخانی، ۱۴۰۲: ۲۴).

قوانین و مقررات مرتبط با پیشگیری از خشونت در مدارس

از جمله مهم ترین مقررات پیشگیرانه در حوزه آموزش می توان به آئین نامه اجرایی مدارس، دستورالعمل انضباطی دانش آموزان و بخشنامه های وزارت آموزش و پرورش درباره ممنوعیت تنبیه بدنی و روانی اشاره کرد. این مقررات با استناد به اصول حقوق بشر اسلامی، رعایت شأن و کرامت دانش آموز را الزامی می دانند. از منظر آموزه های دینی نیز تأکید شده است که روش های خشن در تربیت، نه تنها فاقد اثربخشی است، بلکه موجب انحراف و گاه آسیب های جدی روانی می شود (مال اسد، ۱۴۰۲: ۱۳).

نقش آموزش حقوق بشر در ارتقای آگاهی حقوقی دانش آموزان و معلمان

یکی از روش های مؤثر در کاهش خشونت، ارتقای آگاهی حقوقی در سطح مدارس است. آموزش حقوق بشر اسلامی به دانش آموزان باعث می شود آنان نه تنها حقوق خود را بشناسند، بلکه درک بهتری از مسئولیت های فردی و اجتماعی خود داشته باشند. این آموزش همچنین معلمان را نسبت به الزامات قانونی و دینی در برخورد با دانش آموزان آگاه تر می کند و موجب شکل گیری تعاملات انسانی و محترمانه در مدرسه می شود. تربیت آگاهانه دانش آموزان در این مسیر، از وقوع بسیاری از تخلفات و خشونت ها پیشگیری می کند (نظریان اسبق سو، ۱۴۰۳: ۱۱).

تحلیل قضایی و حقوقی پرونده های مرتبط با خشونت در مدارس

در سال های اخیر، تعدادی از پرونده های قضایی درباره خشونت معلمان یا دانش آموزان در مدارس مطرح شده که بررسی آن ها بیانگر نبود آموزش های کافی در حوزه حقوق بشر و حقوق کودکان است. دادگاه ها در اغلب این موارد با استناد به قوانین مربوط به حمایت از کودکان و اصل کرامت انسانی، رأی به محکومیت عاملان خشونت داده اند. این رویه نشان می دهد که اجرای کامل آموزه های حقوق بشر اسلامی می تواند از ورود اینگونه مسائل به حیطه قضایی جلوگیری کند. در واقع، آموزش حقوقی در مدارس نوعی پیشگیری حقوقی و تربیتی است که از طریق تبیین حقوق و حدود، رفتارهای خشونت آمیز را مهار می کند (وطنی و همکاران، ۱۴۰۲: ۷۵).

آموزش حقوق بشر اسلامی در مدارس، نه تنها راهی برای کاهش خشونت و حفظ کرامت انسانی است، بلکه ابزاری حقوقی برای پیشگیری، آگاهی بخشی و ایجاد محیطی امن، اخلاقی و قانون مدار در نهادهای آموزشی محسوب می شود. تلفیق آموزه های دینی با نظام حقوقی، می تواند به شکل گیری جامعه ای سالم و پایدار کمک کند.

نتیجه گیری

در این پژوهش، تأثیر آموزش حقوق بشر اسلامی در مدارس از سه منظر روان شناختی، تربیتی و حقوقی مورد بررسی قرار گرفت و نتایج به دست آمده نشان داد که این نوع آموزش می تواند نقش مؤثری در کاهش خشونت کلامی و غیر کلامی در میان دانش آموزان ایفا کند.

از منظر روان شناختی، آموزش حقوق بشر اسلامی با تأکید بر ارزشمندی وجود انسان، خود آگاهی، کنترل خشم، احترام متقابل و همدلی، به عنوان ابزاری مهم برای پرورش سلامت روانی دانش آموزان عمل می کند. دانش آموزانی که با مفاهیم

کرامت انسانی، عدالت، مسئولیت‌پذیری و حرمت‌گذاری آشنا می‌شوند، در رفتارهای خود بیشتر به اصول اخلاقی و انسانی پایبند هستند و تمایل کمتری به بروز رفتارهای خشونت‌آمیز دارند. همچنین این آموزش می‌تواند اعتماد به نفس، عزت نفس و مهارت‌های ارتباطی دانش‌آموزان را تقویت کند و از بروز اختلالات روانی مرتبط با خشونت، مانند اضطراب و پرخاشگری، پیشگیری کند.

از منظر تربیتی، مدرسه به‌عنوان مهم‌ترین نهاد اجتماعی پس از خانواده، وظیفه دارد دانش‌آموزان را در مسیری هدایت کند که به انسان‌هایی متعهد، اخلاق‌مدار و قانون‌مدار تبدیل شوند. آموزش حقوق بشر اسلامی، ضمن آموزش مفاهیم بنیادین اخلاقی و اجتماعی، بر تعاملات مثبت، صلح‌محور و بی‌خشونت در فضای مدرسه تأکید دارد. ایجاد فضای آموزشی سالم، برخورد محترمانه بین معلم و دانش‌آموز و تشویق به گفت‌وگو و مشارکت فعال در تصمیم‌گیری‌های مدرسه، از جمله نتایج تربیتی این نوع آموزش است.

از منظر حقوقی نیز، آموزش حقوق بشر اسلامی به‌عنوان ابزاری برای افزایش آگاهی حقوقی دانش‌آموزان و معلمان نقش بسزایی در پیشگیری از خشونت ایفا می‌کند. شناخت حقوق فردی و جمعی، آشنایی با مقررات مدرسه و قوانین مرتبط با رفتارهای خشونت‌آمیز، زمینه‌ساز کاهش تنش‌ها و حل‌وفصل مسالمت‌آمیز تعارضات در مدرسه می‌شود. این نوع آموزش، نه تنها از نظر قانونی از دانش‌آموزان در برابر آسیب‌ها محافظت می‌کند، بلکه آنان را برای ایفای نقش فعال در جامعه آماده می‌سازد.

در نتیجه، می‌توان گفت آموزش حقوق بشر اسلامی، به‌ویژه اگر به‌صورت هدفمند و نظام‌مند در برنامه‌های درسی مدارس گنجانده شود، می‌تواند تأثیر قابل توجهی در کاهش رفتارهای خشونت‌آمیز و تقویت تعاملات اخلاقی و انسانی میان دانش‌آموزان داشته باشد.

بر همین اساس، توصیه می‌شود که سیاست‌گذاران آموزشی، آموزش حقوق بشر اسلامی را به‌عنوان یکی از اجزای اصلی تربیت شهروندی در کتب درسی بگنجانند. معلمان باید دوره‌های ضمن خدمت درباره شیوه‌های آموزش مفاهیم حقوق بشر اسلامی ببینند و خانواده‌ها نیز از طریق کارگاه‌های آموزشی با نقش خود در تقویت این مفاهیم در محیط خانه آشنا شوند. همکاری خانه، مدرسه و نهادهای حمایتی می‌تواند زمینه‌ساز فرهنگی عاری از خشونت و مبتنی بر احترام و عدالت باشد.

پژوهش حاضر نیز با محدودیت‌هایی همراه بود؛ از جمله عدم بررسی میدانی تأثیرات آموزش حقوق بشر در همه مناطق جغرافیایی و تمرکز بر منابع نظری بدون مطالعه میدانی وسیع. برای تحقیقات آینده، پیشنهاد می‌شود مطالعات میدانی جامع‌تری با مشارکت دانش‌آموزان، معلمان و والدین در مقاطع تحصیلی مختلف و در مناطق مختلف فرهنگی و اجتماعی انجام گیرد تا نتایج دقیق‌تر و کاربردی‌تری برای سیاست‌گذاری تربیتی کشور فراهم گردد.

منابع و مآخذ

۱. اکرمی طولارود، فاطمه، (۱۴۰۳)، تأثیر ورزش بر زندگی سالم و اخلاق ورزشی دانش‌آموزان برای جلوگیری از خشونت با رویکرد اخلاق اسلامی، چهارمین کنفرانس بین‌المللی تحقیقات پیشرفته در مدیریت و علوم انسانی، ۲-۲۰.

۲. میرزایی، مهدی و همکاران، (۱۴۰۱)، بررسی کاهش رفتارهای تهاجمی و خشونت آفرین در بین دانش آموزان بر اساس آموزه های تعلیم و تربیت اسلامی، دهمین کنفرانس بین المللی دستاوردهای نوین پژوهشی در علوم تربیتی، روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران، ۲-۹
۳. قائدی، امیر و همکاران. (۱۴۰۳). موازن حقوق بشر و نقش آن‌ها در اصلاح سیاست جنایی ایران نسبت به پدیده خشونت کلامی. مطالعات حقوق بشر اسلامی، ۱۳(۳)، ۳۵-۷
۴. نظرزاده، مسعود و میرزایی، مهدی، (۱۳۹۹)، بررسی کاهش رفتارهای خشونت آمیز کلامی و غیر کلامی در بین دانش آموزان دختر نوجوان عرب زبان روستایی مقطع متوسطه اول منطقه موسیان در استان ایلام بر اساس آموزه های اسلامی روش تربیتی بازی و ارائه ایده (اتاق بازی های منتخب بومی و محلی فرهنگ عربی) در مدرسه، چهارمین کنفرانس بین المللی بهداشت، درمان و ارتقای سلامت، ۲-۱۷
۵. بیرامی، مجتبی و همکاران، (۱۳۹۷)، پیش بینی گرایش به خشونت براساس میزان استفاده از شبکه های اجتماعی، سبک زندگی اسلامی و حمایت اجتماعی در بین دانش آموزان متوسطه شهرستان طارم، ششمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران، تهران، ۲-۱۵
۶. وطنی، امیر و همکاران. (۱۴۰۲). بررسی اشتراکات و افتراقات تدابیر مقابله با خشونت اقتصادی علیه زن در اسلام و اسناد بین المللی. مطالعات حقوق بشر اسلامی، ۱۲(۱)، ۸۴-۶۵
۷. محمدپور، ویدا و کا کاخانی، طاهره، ۱۴۰۲، بررسی خشونت در تربیت از دیدگاه اسلام، اولین همایش بین المللی افق های نوین در آموزش و پرورش در هزاره سوم، بوشهر، ۲-۲۸
۸. مال اسد، سهیلا، ۱۴۰۲، بررسی خشونت بر تربیت از منظر آموزه های دین اسلام، اولین همایش بین المللی افق های نوین در آموزش و پرورش در هزاره سوم، بوشهر، ۲-۱۷
۹. نظریان اسبق سو، طاهره، ۱۴۰۳، نقش تربیت در پیشگیری از خشونت در مدارس، سومین کنفرانس ملی مطالعات خانواده و مدرسه، بندرعباس، ۲-۱۵
۱۰. مرادی نسب، نجات و همکاران، ۱۴۰۲، خشونت در مدارس و نقش تربیت اخلاقی و اجتماعی در پیشگیری آن، اولین همایش بین المللی افق های نوین در آموزش و پرورش در هزاره سوم، بوشهر، ۲-۱۱
۱۱. طالبی، سمیرا و همکاران، ۱۴۰۳، نقش تعلیم و تربیت در کاهش رفتارهای خشونت آمیز در دانش آموزان، پنجمین همایش ملی و اولین همایش بین المللی آسیب شناسی روانی، اردبیل، ۲-۱۰
۱۲. گنجور، مهدی، ۱۴۰۳، رشد اخلاقی کودکان؛ اولویت نظام آموزشی (با تاکید بر کارکرد نفی خشونت مذهبی در پرتو تربیت فلسفی)، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، دوره: ۱۹، شماره: ۴، ۱۰۲-۱۱۱

۱۳. صفری کیا، علی رضا و همکاران، ۱۴۰۲، بررسی خشونت بر تربیت از منظر روانشناسی، اولین همایش بین‌المللی افق

های نوین در آموزش و پرورش در هزاره سوم، بوشهر، ۲-۱۷

۱۴. رشیدی، سکینه، ۱۴۰۲، بررسی و نقش تربیت اسلامی در کاهش خشونت در کودکان، اولین همایش بین‌المللی افق

های نوین در آموزش و پرورش در هزاره سوم، بوشهر، ۲-۱۵

15. Sudirman, Kasim, A., Saprin, Yuspiani, & Hasanuddin, M. I. (2024). Shaping Islamic Personality: Implementing Anti-Violence Education Strategies in a Senior High School. *Lentera Pendidikan: Journal of Islamic Education*, 27(2), 260–277. https://journal3.uin-alauddin.ac.id/index.php/lentera_pendidikan/article/download/47468/21227
16. Muhibbuthabry, M., Yasin, T. M., & Dina, D. (2024). The Phenomenon of Violence Against Educators and Education Personnel from the Perspective of Islamic Law. *Riwayat Educational Journal of History and Humanities*, 7(4), 2550–2556. <https://jurnal.usk.ac.id/riwayat/article/download/41305/21750>
17. Mohases, M. (2020). A Study of Islamic Teachings on the Prevention of Psychological Violence in the Family. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 7(5), 1–12. <https://ijmmu.com/index.php/ijmmu/article/view/2469>
18. Brion-Meisels, G., & Garnett, B. (2021). Relational Youth Violence – Protecting Muslim Youth in School. IDRA Resource Center. <https://www.idra.org/resource-center/relational-youth-violence-protecting-muslim-youth-school/>

The Impact of Teaching Islamic Human Rights in Schools on Reducing Violent Behaviors: A Psychological, Educational, and Legal Analysis

Mahdi Kohansal ^{*1}

Shima Kohansal ²

Zeinab Hosseinpour ³

Mohammad Mahdi Hosseinpour ⁴

Abstract

Background: Violent behaviors in schools represent a significant challenge for educational and developmental systems, negatively affecting the psychological, social, and academic growth of students. Given the importance of violence prevention and the promotion of civic culture, teaching Islamic human rights has been recognized as an ethical, educational, and legal approach. **Objective:** This study aims to examine the impact of teaching Islamic human rights in schools on reducing violent behaviors through a multidisciplinary analysis encompassing psychological, educational, and legal perspectives. **Method:** This descriptive-analytical research was conducted through a comprehensive review of relevant domestic and international literature, including scholarly articles and books. **Results:** Findings indicate that teaching Islamic human rights plays a critical role in controlling aggressive behaviors by enhancing students' emotional intelligence and empathy. Furthermore, employing effective educational methods within the school environment fosters ethical development, civic behaviors, and the formation of a violence-free school culture. From a legal standpoint, such education increases the legal awareness of students and teachers regarding the protection of personal dignity and security, thereby facilitating violence prevention in schools. Teaching Islamic human rights thus serves as a comprehensive and effective strategy to reduce behavioral violence in educational settings.

Keywords

Islamic human rights, school violence, emotional intelligence, civic culture

¹Master's student in Private Law, Imam Reza International University, Mashhad, Iran. (Corresponding author: mahdi.kohansal1112@gmail.com)

²Master's Degree in Educational Psychology, Shandiz Institute of Higher Education, Mashhad, Iran. (shima.kohansal111@gmail.com)

³Master's Degree in Criminal Law and Criminology, Islamic Azad University, Mashhad Branch, Iran. (zhp8850@gmail.com)

⁴Master's Degree in Educational Psychology, Islamic Azad University, Bojnourd Branch, Iran. (montazer1146@chmail.ir)